

Udvardi Géza

A Magyar Olajipari Múzeum könyvkiadási, munkatársainak publikációs tevékenységéről

A múzeum megalakulása óta rendszeresen ad ki különböző kiadványokat és közreműködik nem saját kiadású könyvek megjelentetésében is munkatársainak szerzői és egyéb közreműködésével, különböző írásos és fotó anyagok átadásával, lektorálással.

A saját publikációk közül a Magyar Olajipari Múzeum Közleményei című sorozat a legjelentősebb. A sorozat kötetei között megtalálhatók az olajipar nagyjainak arcképcsarnokát és életrajzát bemutató kötetek, az olajipari szállításról, a göcseji mezozoós tenger élővilágáról, a nagylengyeli, a lovászi kőolajmezőkről, az Észak-Erdélyi földgázkutatásról, a Közép-Dunántúl karsztvízvédelméről szóló kiadványok. Kuratórumnak tekinthető a „Zalai olajos történetek” című humoros írásokat tartalmazó munka és a „Mulat a fúrós” című nótakönyv. Önálló kötetben foglalták össze, és adták ki a múzeum archívumának fondjait.

A következőkben néhány kiadványt részletesebben is bemutatunk.

Pár évvel ezelőtt még a MAORT nevet sem volt nagyon ajánlatos hivatalosan emlegetni, bár a kanizsaiak az olajosok lakótelepét mindig is MAORT-telepként emlegették. Az ún. szabotázsperek idején gyakran szerepelt a „bűnös” amerikai vállalat neve, amelyik csak károkat okozott a népnek, országnak. A MAORT elnevezés még az 1980-as években is nemkívánatos volt. Ebben az időben egyszer egy magas rangú megyei pártfunkcionárius autóval utazott Nagykanizsáról haza, Zalaegerszegre és Bocska község határában az autóból meglátott egy gázvezetési jelzőoszlopot MAORT felirattal. Azonnal szólt az akkori olajos igazgatónak, és még aznap le is fűrészelték a vastáblát...

Az elmúlt évtizedben a magyar olajipar története, az amerikai vállalat neve és tevékenysége már nem tabu, és egyre több reális elemző, értékelő könyv, tanulmány jelenik meg, sőt Nagykanizsán van már MAORT utca is.

Srágla Lajos MOIM igazgatóhelyettes tollából jelent meg 1998-ban a *Változó Világ Többnyelvű Könyvtár* 22. köteteként a *MAORT (Olaj - Gazdaság - Politika)* című könyv, amely ragyogó összefoglalását adja az amerikai-magyar olajipari vállalat történetének, tevékenységének.

A mű nyolc fejezetben kíséri végig a MAORT történetét a hazai kőolajbányászat kialakulásától kezdve a MAORT-perig, illetve a vállalat államosításáig. Az első állami kutatások ismertetése után foglalkozik az első világháború utáni helyzettel, majd a MAORT létrejöttének közvetlen előzményeivel. A magyarországi kutatásokra 1933-ban koncessziós jogot nyertő EUROGASCO amerikai vállalat - amelyben meghatározó szerepe volt a *Standard Oil Co. Of New Jersey*-nek - megindítja a kutatást, és 1937-ben megtalálják az olajat Budafapusztán, majd 1938-ban megalakul a MAORT. A könyv részletesen elemzi a MAORT és az akkori magyar gazdaság kapcsolatát, a vállalat szervezeti rendszerét, szociális politikáját, munkásainak, mérnökeinek, tisztviselőinek életkörülményeit, bérezési és támogatási rendszerét.

Új fejezetet jelent a MAORT életében a II. világháború. Már a háború első időszakában kialakult az ellentét a MAORT által meghatározott - tudományos elvekhez és a koncessziós egyezményhez ragaszkodó - kőolajtermelési ütem, és az állami elvárások között, ami végül is a kincstári használatbavételt eredményezte. A háborús termelés állami irányítói, de különösen a németek nem hitték el, hogy a termelés nem növelhető. A németek arra is felkészültek, hogy átvegyék a MAORT-ot, és ők irányítsák a termelést.

A háború után a szovjet katonai üzemanyag-ellátás biztosítása, majd a jóvátételi kötelezettségek teljesítése érdekében az olajmezőkön lényegében katonai irányítás valósult meg. A könyv részletesen leírja az erőltetett termelés, a nagyfokú rablógazdálkodás körülményeit. Az 1947-ben indított hároméves terv célkitűzéseinek eléréséhez alapvetően fontos volt (lett volna) a termelés növelése. Állandó viták, tiltakozások folytak a MAORT vezetése és az állam között a jogtalan beavatkozás, az irreális termelési előírások miatt.

A Magyar Dolgozók Pártja már 1948 elején szükségesnek látta az államosítást, ennek azonban akadályai voltak: a MAORT érvényes szerződése a magyar állammal, a békeszerződés stb. A megoldást csak egy szabotázsvádja kínálhatta. Eszerint a MAORT nem más, mint az amerikai imperializmus magyarországi ügynök-

sége, annak vezetői, mérnökei az amerikaiak „zsoldosai”, továbbá, hogy a MAORT szándékosan teszi magát pénzügyileg lehetetlenné. A könyv tárgyilagos alapossággal írja le a letartóztatásokat, a vádiratot, majd a kemény, halálos ítélettel és hosszú börtönbüntetésekkel végződő pert. 1948 szeptemberében a MAORT-ot állami kezelésbe veszik, 1949 végén megszüntetik, majd állami tulajdonba veszik.

A könyv dicsérendő alapossággal dolgozza fel a MAORT életének egyes eseményeit, vezetőinek nevét és személyi adatait, az akkori állami, párt és államvédelmi vezetők MAORT-tal kapcsolatos tevékenységét, megnyilvánulásait.

A MAORT meghatározó, emblematikus személyisége - jó szívvel állíthatjuk, a magyar olaj-gázipar géniusza - dr. Papp Simon volt, aki 1920 és 1932 között az Anglo-Persian Oil Company leányvállalatánál dolgozott, kutatott szénhidrogének után többek között a Balkánon, Kis-Azsiában, Új-Guineában, Kanadában, az Egyesült Államokban, Németországban. 1933-tól - a z EURO-GASCO-hoz szegődve - életét a magyarországi szénhidrogén-bányászat megteremtésének szentelte. Az EUROGASCO főgeológusaként vezeti a MAORT, és az amerikaiak ausztriai és csehszlovákiai kutatásait. A MAORT-nak letartóztatásáig, 1948. augusztus 12-ig volt a vezérigazgatója.

Kiváló tudós volt, a föld- és ásványtani tudományok doktora, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, számos külföldi és hazai tudományos egyesület, országos és nemzetközi szervezet és bizottság tagja, elnöke volt az Országos Bányászati és Kohászati Egyesületnek, a Magyarhoni Földtani Társulatnak. Nevéhez fűződik a magyar olajipar megszervezése, a MAORT kutatási és termelési tevékenységének irányítása.

Az ún. MAORT-perben szabotázs és a népi demokrácia megdöntésére irányuló tevékenység miatt előbb halálra, majd másodfokon életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. A börtönből - ahol fogvatartása alatt is folyamatosan dolgoztatták - kutatási véleményeket írt, véleményezett, fordított. 1955-ben kegyelemből szabadult. Életének hátralevő részét a keserves hét börtönév utózőngéi határozták meg. Újra munkát kellett vállalnia, hogy nyugdíjogosultságot szerezzen. 1962-ig, nyugdíjazásáig az Országos Kőolaj- és Gázipari Trösztnél dolgozott, sok megaláztatást és mellőzést is végigszenvedve. 1970-ben elhunyt. Hamvai - feleségének hamvaival együtt - a

Magyar Olajipari Múzeumban, szobrának talpzata alatt nyugszanak.

Papp Simon élete - halála után is - sokakat foglalkoztatott. Az 1980-as évekig a MAORT-ról és Papp Simonról csak a hivatalos torz vélemények, megítélések láttak - láthattak - napvilágot. Fordulatot jelent megítélésében *Galgóczi Erzsébet Vidravas* című, 1984-ben megjelent regénye, amelynek főszereplője Simon Pál, azaz Papp Simon. A regény kitűnő korrajz, amely bemutatja Papp Simon életének, ipari tevékenységének fontosabb eseményeit. A regény - amely megér egy második kiadást is - hitelesen mutatja be a főhős kálváriáját, a politika visszasságait. A regény hatalmas vihart

kavart. Az „ellentábor” lázasan próbálta cáfolni a már ország-világ előtt megismert tényeket. A Vidravas ellehetetlenítésének, a mű hányattatásának a könyvben az egyik érintett által kezdeményezett per leírását, és számos új dokumentumot közöl évekkel később a MŰHELY kulturális folyóirat (1996. XIX. évfolyam, különszám, melynek bemutatójában a múzeum is közreműködött). A regény alapján készült kétrészes színpadi művet a Nemzeti Színház mutatta be, abban a főszerepet, dr. Simon Pált, azaz dr. Papp Simont Sinkovits Imre alakította.

1996-ban jelent meg *Papp Simon* önéletrajza *Életem* címmel a Magyar Olajipari Múzeum kiadásában. Ez az önéletrajz meglehetősen „nehéz” olvasmány, nem a szokványos összefoglaló jellegű visszaemlékezés. Fésületlen története egy zaklatott életnek, amely sok szép, és nagyon sok ordítóan igazságtalan eseménnyel telített. Papp Simon az 1960-ban írott önéletrajzát egészítette ki később több ponton. Az utolsó feljegyzések 1969 őszéről származnak. A múzeumba került önéletrajz eredetileg három fő részre tagolódik. Az első rész 1886-tól 1948-ig szinte naplószerűen rendezetten közli az eseményeket. A második rész az *Elfogatásom és rabságom története*, a harmadik rész az *Életrajzom folytatása* 1955. június 5-től 1966. március 15-ig tart.

Az önéletrajz döntő része Papp Simon jegyzetei alapján naplószerű, dátum és hely megjelölésével olvashatjuk benne az eseményeket, a résztvevők nevét, beosztását. Hihetetlen precizitás és már-már fásasztó alaposág jellemző a leírásra, amelyből az olvasó képet kap Papp Simon eseménydús életének fordulatairól, szakmai tevékenységéről, de esetenként olyan részletekről is, hogy milyen volt a rántott csirke a Café Dallasban, vagy hogy hány kilométerre voltak New Yorktól, amikor megkezdődött a hajón az álarcosbál. Az önéletrajz második és harmadik részében a naplószerű feljegyzések, eseményleírások rendjét több dokumentum részbeni, vagy teljes közlése szakítja meg. Nem kell pszichiáternek lenni, hogy az odavetett megjegyzésekből, a furcsa mondatszerkesztésből megértsük Papp Simon megpróbáltatásait, börtönéletét, annak utóéletét.

Az önéletrajst nagy műgonddal, a szerző iránti tisztelettel és alázattal rendezte sajtó alá a bevezetőt és utószót író *Székely Lajos* és *Tóth János*. Gazdag jegyzetanyag igyekszik megérteni az olvasóval a könyvben előforduló eseményeket, szakkifejezéseket, közölve az érintett személyekkel kapcsolatos életrajzi és egyéb adatokat is.

A könyv bevezetője összefoglalja a magyarországi szénhidrogén-bányászat történetét, az olajipar szervezeti változásainak egyes állomásait. A múzeum munkatársai az önéletrajz sajtó alá rendezésekor a benne szereplő adatokat levéltári forrásokkal és egyéb feldolgozásokkal összevetve ellenőrizték. A könyv így forrásértékűnek tekinthető. Függelékében összefoglalásra kerültek a magyar szénhidrogén-bányászattal foglalkozó fontosabb ki-

adványok adatai, amelyeket a téma iránt bővebben érdeklődők haszonnal forgathatnak.

2000-ben megjelent a könyv második kiadása, amely az első kiadásnál kissé bővebb, és számos Papp Simon által készített, vagy gyűjtött fényképet is tartalmaz.

A múzeumban Papp Simon használati tárgyai, könyvei is megtekinthetők a Papp Simon emlékszobában.

Papp Simon szakmai munkássága, szakmaszeretete, emberi kitartása, precizitása például szolgálhat mindannyiunk számára. Nevét Gellénházán felvette az általános iskola, Nagykanizsán sétányt neveztek el róla, a MAORT-telep sarkán dombormű örökíti meg emlékét.

A Magyar Olajipari Múzeum Közleményei sorozatban eddig 3 önálló kötet jelent meg *Beszélgetések az olajiparról* címmel, illetve a *Beszélgetések a gáziparról* című könyv. A könyvek szerzője Horváth Róbert, aki 1950-től dolgozott az iparban. Több esztendőn át a budafai, majd a nagylengyeli vállalat főmérnökeként - illetve műszaki igazgatóhelyetteseként - tevékenyen részt is vett az olajtermelés irányításában. Munkája során számos szakmai, személyes kapcsolatra tett szert az iparági vezetőkkel, és többnyire munkatársai voltak a könyvében szereplő vezetők.

Az első kötet Nagylengyelről szól, a mező kutatási-termelési történetét feldolgozva 8 olajmérnökkel, ill. geológussal (Buda Ernő, Dedinszky János, Németh Géza, Szanka István, Szittár Antal, dr. Szurovy Géza, Turkovich György, Zonda Pál) történt elbeszélgetés alapján. A történetírásnak ez az új módja, az „oral history” személyes közelségbe hozza interjúalanyait, számos eddig nem ismert részletet is felszínre hozva. Ezek között rendkívül érdekes, hogyan emlékeznek vissza a mező megtalálására, a mező geológiájának megítélésére, a kutatók emberi sorsának alakulására, állami vezetők (pl. Rákosi Mátyás) mezőlátogatására. E kötetben látott először napvilágot, hogy a mező elvizesedésével összefüggésben egy újabb olajos per volt előkészítés alatt, amire csak az 1956-os forradalom kitörése miatt nem került végül is sor. A könyv olvasása során beleláthatunk az 50-es évek „lelkivilágába”, de érdekes véleményeket is megismerhetünk a MAORT-perről, annak résztvevőiről.

A második kötet a sorban a *Vezetésről, iparvezetőkkel* alcímet viseli, és az olajipar első számú vezetői - nevezetesen *Bándi József, Péceli Béla, dr. Simon Pál, dr. Bán Ákos, Zsengellér István, Subai József, dr. Szabó György* - vallanak benne sorsukról, az olajipar kö-

zelmúltját alakító politikai, gazdasági tényezőkről, esetenként véleményt alkotva a napi politika eseményeiről is. Az olajipar szervezeti változásainak háttere, a politika formáló ereje jól nyomon követhető a riportok alapján. Ez a kötet már átvezet minket napjaink történelmébe, a mai olajipari szervezet (a MOL-korszak) kialakulásába, működésének első éveibe.

A harmadik kötet tartalma - hasonlóan az a másodikkhoz - napi aktualitásokat is hordoz, megvilágítva számos belső olajipari történetet. A kötet az *Olajbányászokkal az olajiparról* alcímet viseli, és *Barabás László, dr. Bálint Valér, dr. Dank Viktor, Hangyái János, dr. Juratovics Aladár, Kiss László, Placskó József, dr. Szalóki István, dr. Tóth József, Trombitás István, dr. Vándorfi Róbert* emlékeit rögzíti. Ezek a szakemberek az 1960-as 1970-es években már irányítói, részesei voltak az olajipar új aranykorának, de alakítói a közelmúlt eseményeinek is. A könyvből megismerhetjük a riportalanyok érdekes életútjait, de bepillantást nyerhetünk a nagy „orenburgi kaland” változatos fordulataiba is, annak eddig nem publikált politikai hátterébe, olvashatunk a Dunántúlról az Alföldre és más területekre kerülő szakemberek életének zalai időszakáról.

A „Beszélgetések...” sorozat negyedik kötete, amely a *kezdettől a privatizációig* alcímet viseli, az elmúlt évben jelent meg és a gáziparról szól. A riportalanyok a gázipar közelmúltjának neves egyéniségei - *Bencze Károly, dr. Cséte Jenő, Dénes János, Galambosi István, György Pál, dr. Hajdú István, Kertész Gábor, dr. Laklia Tibor, Szakonyi Géza, Tamás Tibor, dr. Vida Miklós* -, akik végigélték a gázipar fejlődését, az iparág sorsfordító átalakulását. A megszólalók zöme ma már különböző okok miatt nem az iparágban dolgozik, de nosztalgiával tekint vissza a korábbi, még magyar gáziparra. A gázipar az elmúlt évtizedekben hatalmas fejlődésen ment át. A szolgáltatási volumen nagyütemű növekedése nem csak műszaki feladatok megoldását tette szükségessé. Változtatásra szorult a vállalatok belső szervezete, majd a gázipar struktúrájában bekövetkezett integrációs szakaszok után a privatizáció gyakorolt alapvető befolyást a vállalatok működésének feltételeire. A mai napig - számos elemző szerint - vitatható körülmények közötti privatizáció különbözően érintette a vezetők és a dolgozók pozícióját, életkörülményeit. A könyvből számos olyan - esetenként óvatosan fogalmazott - véleményt ismerünk meg, amelynek értékelése a jövőben is valószínűleg

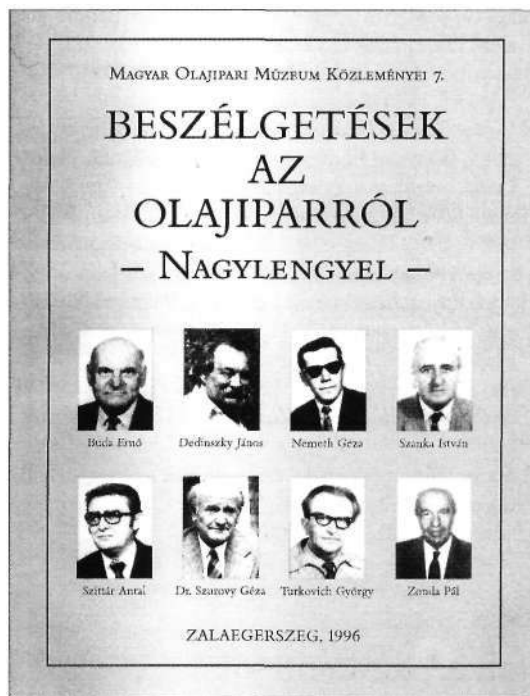
folytatódni fog. A szorosan vett szakmai részletek mellett az iparággal és a gazdasággal kapcsolatos összefüggések is helyet kapnak, és öröndetes módon a gázipari kutatás és szakoktatás helyzete sem marad ki a beszélgetések témái közül.

Felvethető a kérdés, hogy fontos-e egyes személyek egyéni visszaemlékezéseit könyvszerűen kiadni, mintegy megelőzve a tudományos feldolgozásokat, a történések egzakt módszerekkel készített tanulmányait. A válasz egyértelműen az, hogy igen, nagyon fontos. Számos irat, amire a riportalanyok hivatkoztak nincs meg a levéltárakban, irattárakban, részben a háborús körülmények, részben az 1956-ban történtek miatt, s tudjuk, az 1990-es évek történéseinek írásos anyaga sem került teljes egészében levéltárakba, irattárakba. Az olajipari történések feldolgozása azért is különösen fontos, mert sajnálatos módon egyre fogy az eseményekben résztvevők száma. (Számos nagyon fontos személyt már nem lehetett megkérdezni, és több, a könyvben szereplő riportalany is időközben meghalt).

A személyes élményekre, dokumentumokra alapozott népszerű, kevésbé akadémikus történetírói gyakorlat külföldön is egyre jobban terjed, és növekszik azoknak a forrásoknak a megbecsülése, amelyek néhány évtizeddel

korábban - még a közelmúltban is - a publicisztikához közelebb álló honismereti-helytörténeti feldolgozásokban szerepeltek. Magyarországon az 1980-as években terjedt el a szóbeli forrásokból szerzett ismeretanyag írott formájú átmentése, amit Horváth Róbert a riport sajátos köntösébe öltöztetett.

A történetírók, az eseményekben résztvevők erősen szubjektív színezetű vallomásait és szubjektív kötődésű dokumentumait általában csak kényszerhelyzetben alkalmazzák. Az emberek és kisebb-nagyobb közösségek megélt történetének történelmének, a mindennapoknak, hétköznapiaknak és sorsfordulóknak feltárása nélkül jó néhány történeti probléma ugyanakkor megoldhatatlan, megmagyarázhatatlan, mivel számtalan eseményről nem maradtak fent hivatalos feljegyzések, sok esetben nem is készültek ilyenek. A személyes visszaemlékezések ugyanakkor magukban hordozzák azok megítélésének ellentmondásosságát, vagyis azt, hogy egy eseményre egyes emberek másképp emlékeznek, ami természetese dolog, és főleg azokra az eseményekre igaz, amelyeket nem beszéltek - mert nem lehetett - ki, nem dolgoztak fel, nem tárgyaltak ki. Az emlékezet megmásíthatja az emlékeket, és ez különösen jellemző az 50-es évek, az 56-os forradalom eseményeire. Ha nem dolgozzuk fel közelmúltunk történéseit, azok megítélésével is így fogunk

járni. A történészek dolga lesz a tudományos feldolgozás, de a könyvek olvasói addig is személyes véleményt alkothatnak az eseményekről, személyekről.

A múzeum által kiadott könyvek könyvesbolti forgalomba nem kerültek, de a múzeumban megvásárolhatók. A könyvek alapját képező hangfelvételeket a MOIM hangarchívumában őrzik - zárt anyagként kezelve -, a riportalanyok által végzett - esetenként jelentősebb - módosításokat tartalmazó kézipéldányokkal együtt.

A Magyar Olajipari Múzeum kiadványai

A Magyar Olajipari Múzeum (Múzeumi Közlemények 1.) Szerkesztette: Fülöp István. Zalaegerszeg, 1971. *(A Magyar Olajipari Múzeum állandó kiállításai kalauza)*

A Magyar Olajipari Múzeum Évkönyve 1969-1974. (Múzeumi Közlemények 2.) Szerkesztette: Fülöp István. Zalaegerszeg, 1974. *(Tanulmányok a magyarországi szénhidrogénipar történetéről és a Magyar Olajipari Múzeumról.)*

A magyar szénhidrogénipar nagyjai 1. (Múzeumi Közlemények 3.) Zalaegerszeg, 1987.

Szerkesztette: Bencze Géza et. al. *(A magyarországi olajipar nyolc neves személyisége - Bencze László, Böckh Hugó, Gyulay Zoltán, Hága László, Kertai György, Papp Simon, Vajta László, Varga József - életrajza.)*

- Johann Christian Lehmann: Beschreibung eines Bergbohrers. Reprint. Miskolc-Zalaegerszeg, 1989. (Szerkesztette: Zsámboki László)
- Srágli Lajos: A lovászi olajmező 50 éve 1940-1990. (Múzeumi Közlemények 4.) Zalaegerszeg, 1990.
- Vidos Dénes: Zalai olajos történetek. Zalaegerszeg, 1990.
- Csath Béla: A nagylengyeli olajmező hőskora (1952.III. 1. - 1955. IV. 1.). Zalaegerszeg, 1991.
- Jolsvay Arthúr: Az Észak-erdélyi földgáz kutatás 1940-1944. Zalaegerszeg, 1994.
- Buda Ernő, Csath Béla, Horváth Róbert: A magyar szénhidrogénipar arcképcsarnoka 1. (Múzeumi Közlemények 5.) Zalaegerszeg, 1995. *(Portrék a hazai szénhidrogénipar jeles személyiségeiről)*
- Kassai László: Emlékeim az olajipari szállítás történetéből 1934-1970. (Múzeumi Közlemények 6.) Zalaegerszeg, 1995.
- Horváth Róbert: Beszélgetések az olajiparról - Nagylengyel. (Múzeumi Közlemények 7.) Zalaegerszeg, 1996. *(A nagylengyeli olajmező feltárásában és termeltesében közreműködő nyolc szakemberrel készült riport.)*
- Papp Simon: Életem. Sajtó alá rendezte, szerkesztette: Srágli Lajos, Tóth János. Zalaegerszeg, 1996.
- Farkas Zoltán: A „Göcseji mezozoos tenger” élővilága. (Múzeumi Közlemények 8.) Zalaegerszeg, 1997.
- Zsigmond Béla 1848-1916. Szerkesztette: Csath Béla (Múzeumi Közlemények 9.) Zalaegerszeg, 1998.
- Horváth Róbert: Beszélgetések az olajiparról - vezetőkről, iparvezetőkkel. (Múzeumi Közlemények 10.) Zalaegerszeg, 1999. *(Nyolc ipartörténeti riport az olajipar hajdani vezető személyiségeivel.)*
- Papp Simon: Életem. Második, bővített kiadás. Sajtó alá rendezte, szerkesztette: Srágli Lajos, Tóth János. Zalaegerszeg, 2000. *(Az eredeti önéletírás mellékleteivel és kapcsolódó fényképekkel, dokumentumokkal kiegészített kiadás.)*
- Srágli Lajos: Magyar Olajipari Múzeum. Múzeumi Kalauz. (Múzeumi Közlemények 11.) Zalaegerszeg, 2000.
- Karsztvízvédelem a Közép-Dunántúlon. Szerkesztette: Nagy Zsigmond. Hévíz-Zalaegerszeg, 2000.
- A Magyar Olajipari Múzeum Archívumának fondjai. Repertóriumok I. (Múzeumi Közlemények 12.) Összeállította: Molnár László, Srágli Lajos. Zalaegerszeg, 2001.
- Horváth Róbert: Beszélgetések az olajiparról III. (Múzeumi Közlemények 13.) Zalaegerszeg, 2001. *(Az olajbányászat tizenegy kiemelkedő szakemberével készült riport.)*
- Horváth Róbert: Beszélgetések a gáziparról. (Múzeumi Közlemények 14.) Zalaegerszeg, 2002. *(Ipartörténeti riportok a hazai gázipar 12 kiemelkedő egyéniségével.)*
- Farkas Zoltán: Mulat a fúrós. Lakos Sándor bányász nótái és egyéb dalok. (Múzeumi Közlemények 15.) Zalaegerszeg, 2002.
- A Magyar Olajipari Múzeum Archívumának repertóriumai II. Összeállította: Molnár László, Srágli Lajos. (Múzeumi Közlemények 16.) Zalaegerszeg, 2002.

Udvardi Géza

Emlékoszlopot állítottak a nagykanizsai MAORT-lakótelep létrehozóinak tiszteletére

A Magyar Amerikai Olajipari Rt. (MAORT) memókeit és vezető tisztviselőit úgy szerződtette, hogy részükre természetbeni lakást, fűtést és világítást biztosított. Nem feledkeztek el ugyanakkor a fizikai dolgozók és kisebb beosztású tisztviselők letelepítését szolgáló lakások építéséről sem. A kőolaj megtalálásával szinte egy időben, 1938-ban már megkezdődött a bázakerettyei lakótelep építése, majd az 1940 után megtalált Lovászi kőolajmező dolgozói részére is építettek lakásokat. A lakótelepeken étkező, üzletház, munkásotthon (mozi és kultúrház), orvoslakás és orvosi rendelő is épült.

Nagykanizsán dr. Krátky István polgármester rendkívüli segítőkészségével jutott az olajipar ahhoz a területhez, ahol 1942-ben kezdődött meg a mai napig idegenforgalmi látványosságként is ismert lakótelep építése. A lakótelepet a MAORT korábban elképzelhetetlen igényességgel, csúcsszinten kívánta

megépíteni. Bár a háború miatt az építési anyagok beszerzése nem volt nehézségektől mentes, annak ellenére, hogy a MAORT mint kiemelt fontosságú hadiüzem aránylag gyorsabban kapta meg az ún. „zárolt” anyagok kiutalását. (Betonkavics és fúrás célra már nem használható cement elegendő mennyiségben állt rendelkezésre. Az építkezés céljára Székelyföldön egy egész erdőt vásároltak.) Mivel megfelelően igényes kivitelezőt nem találtak saját építési részleget hoztak létre, amelybe felkészült szakembereket hoztak, akiket jól megfizettek.

A házak formájánál eltértek a Kerettyén megvalósult göcseji oromzatos Antal-féle háztípustól, mivel úgy ítélték meg, hogy bár az jól mutat az olajmezőkön, nem való a tervezett villanegyedbe. Több neves építész tervét is tanulmányozták, és végül dr. Kotsis Iván építészprofesszor lakóházterveit alapul véve tervezték meg a nyeregtetetős, cserépfedeles, ház mö-

götti terasszal, virágablakkal, beépített bútorokkal el- látott, különböző nagyságú - de mindegyik tágas - épületeket. A telep tervezésének, kivitelezésének „szellemi atyja” Bősze Kálmán erdőmérnök volt, aki már soproni egyetemi éveitől építésztervezőként és komoly építkezések „pallérjaként” is komoly gyakorlatot szerzett. Bősze Kálmán erdőmérnök hozzájárulása ma is látszik a telepen, a bokrok, örökzöldek, a „bőszeszakál”-t termő fák mind rá emlékeztetnek. Bőszenek az volt a célja, hogy a telep csendjével, klímájával, kényelmével üdülőtelepi jellegű, az itt lakók teljes pihenését és munka utáni kikapcsolódását biztosítsa. Nem tervezett a házak közé elválasztó kerítéseket, nem engedte meg - vállalati szervezési intézkedésekkel - a lakótelepi házak mellett a disznóólak, csirkeudvarok, veteményes kertek kialakítását, hangsúlyozta, hogy az olajipar dolgozói keresnek annyit, hogy táplálékukat az üzletekben megvehessek.

Tervezőként Bősze Kálmán elképzeléseit Póra Ferenc kultúrmérnök, aki helyettese volt, továbbá Berkes József, Keresztes Győző, Viktor Cör fektették le, kivitelezőként Dombay János, Séger Imre, Oszoha Géza, Pásztor Zoltán, Bányai Miklós, Faragó László, Hegyi István technikusok és építőmesterek valósították meg akaratát.

A MAORT tervezte a lakótelep továbbfejlesztését - ezt a mai napig is üres közeli területen képzeltek el - amire azonban a háborús időszak, majd az azt követő nehéz években már nem került sor. A telep így is teljes egész, dísze, ékessége a városnak. Nagykanizsa lakosai a telepet akkor is „MAORT-kemp”-nek nevezték, amikor a MAORT szó nemkívánatos volt. Az épületek ma már magántulajdonban vannak, egyes esetek kivételével a telep ma is „eredeti”. Nagykanizsa Megyei Jogú Város 51 lakóház városképi megjelenését és azok növényzetét rendeletileg védi.

2001. december 5-én a telep sarkánál - a Papp Simon sétány elején - a MAORT lakótelep létrehozóinak tiszteletére állított emlékoszlopot Tornyos Ferenc ny. vezérigazgató és Lovrencsics Lajos, a Nagykanizsai Városvédő Egyesület elnöke leplezte le Tóth János, a MOIM igazgatójának avatóbeszéde után a város polgármestere, alpolgármestere és számos érdeklődő jelenlétében.

Az emlékoszlopon a telep alaprajza mellett dr. Papp Simon, dr. Gyulay Zoltán és Bősze Kálmán domborművű képmása látható. Az emlékoszlop tervezője a Kanizsaterv Kft., a domborművek alkotója Móricz István szobrászművész, a márványtábla készítője Temesi László kőfaragó mester volt.

Az emlékoszlop felállítását támogatta a Magyar Olajipari Részvénytársaság, Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzata, a DKG-EAST Rt. Nagykanizsa, és az OMBKE Kőolaj-, Földgáz- és Vízbányászati Szakosztálya.